

21. yüzyıl için planlama

***sanayi ve enerjide planlama için
kurumlaşma, model ve politika
önerileri***

Çağlar Güven

7 aralık 2012

sunum

1. politika analizi, strateji ve planlama
2. Türkiye'de durum
3. öneriler(?)...

1. politika analizi, strateji, planlama

- ekonomi politikaları eksenini:
merkezi planlama . . . ←→ . . . piyasa çözümleri
- politika analizi bu eksen üzerinde yer alan bütün rejimler için gereklidir
- **politika, strateji, planlama** ve **modelleme** faaliyetleri arasındaki kavramsal ayrılık ve ilişkiler önemli
- enerji alanından örnek:

- enerji **politikası**'nın amaçları
 - arz güvenliği
 - fiyat erişilebilirliği ve istikrarı
 - piyasa başarısızlığını önlemek, rekabetçiliği güçlendirmek
 - sürdürülebilirlik
 - enerji-çevre dengesi
 - ...
- enerji **stratejisi**'nin amaçları
 - kaynak çeşitliliği
 - dıştan azami bağımsızlık
 - belli teknolojileri teşvik
 - enerji tasarrufu
 - emisyon kontrolü
 - karbon piyasası oluşturulması
 - ...

- **eylem planları - matematiksel modeller**
 - ulusal enerji-ekonomi-çevre (**EEÇ**) planlaması
 - enerji sektörlerinde planlama, örneğin elektrik alt sektöründe:
 - bütünlük üretim-iletim-dağıtım planlaması
 - operasyonel üretim planlaması
 - birim atama
 - yük tevzii
 - duran/dönen yedekleme ve güvenilirlik
 - proje bazında planlama
 - **fayda-maliyet analizi**
 - teknik fizibilite: yük akışı, kısa devre ve stabilite analizleri
 - diğer alt sektörlerde benzeri çalışmalar

planlama nasıl yapılacak?

- politika-strateji-plan ayrımı sadece kavramsal düzeyde anlam taşır, operasyonel düzeyde bunları birbirinden ayırmak mümkün değildir
- sanayi ve enerji politikaları ülkenin makroekonomik politikalarından (ekonomipolitikten) bağımsızmış gibi ele alınamaz
- yani listede yer alan planlama problemlerinin sadece birisine odaklanıp çözemeyiz, bütünü ve parçaları birlikte çözmek gerekir

- bu nedenledir ki politika oluřturma sorunu derin **kompleksite** içerir; bu da en st düzeyde **sistemik yaklařım** veya **sistem dřncesi** gerektirir
- bundan böyle kompleksiteyi gözardı ederek önümüzde duran problem yumakları ile başedemeyiz
- sanayi, tarım, madencilik, ulaştırma, enerji gibi sektörlerde **matematiksel analiz** ve **matematiksel modelleme** formalizmi olmadan etkili hiçbir plan yapılamaz

- kısacası **planlama eylemi bizatihi bilimsel araştırma vasfı taşır,**

- iktisat

- mühendislik

- istatistik

- çevre bilimleri

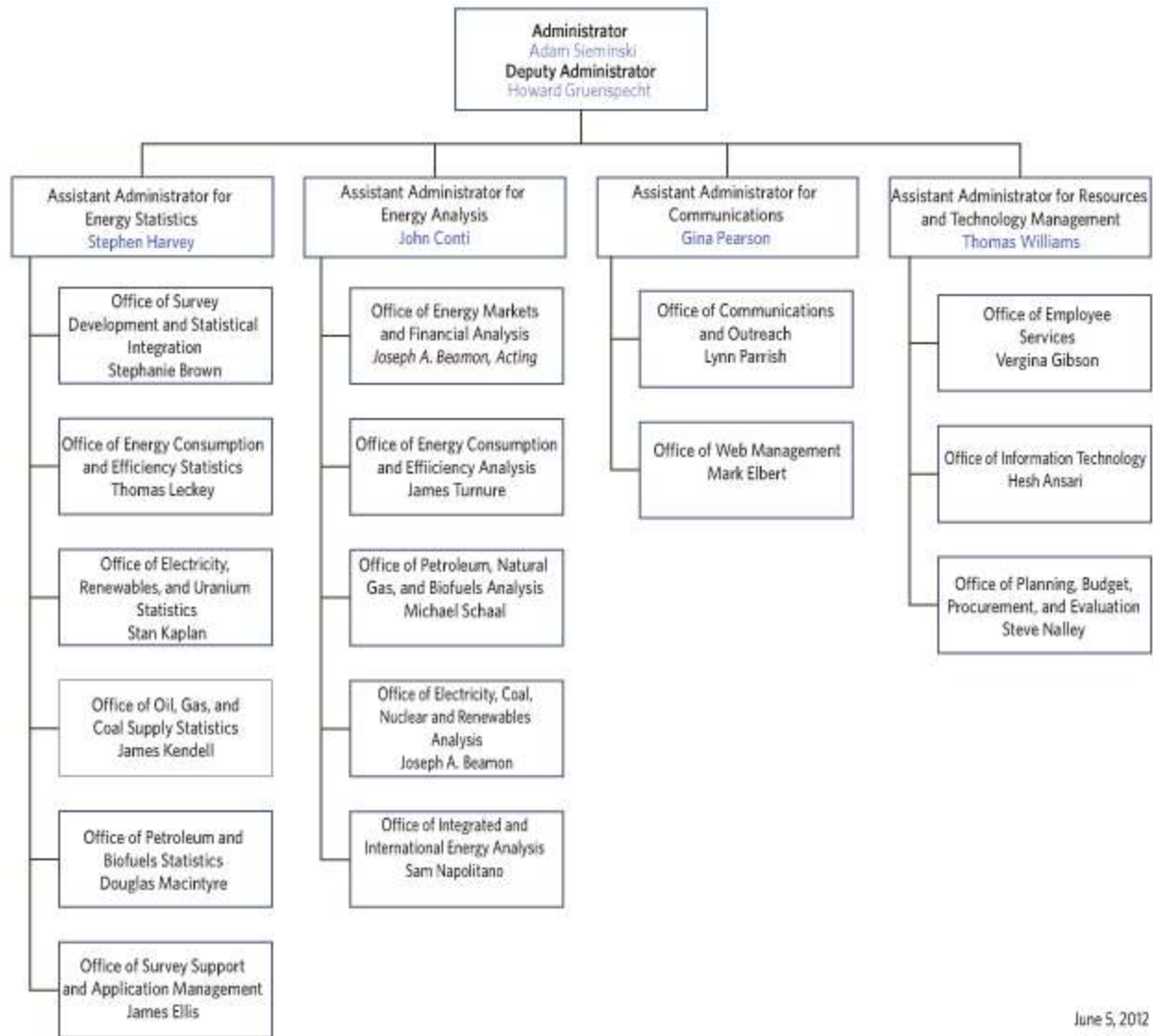
- kompleks sistemler ve sistem düşüncesi

- yöneylem araştırması

gibi alanları içeren disiplinlerarası ve disiplinlerarası modelleme ve politika araştırmaları gerektirir

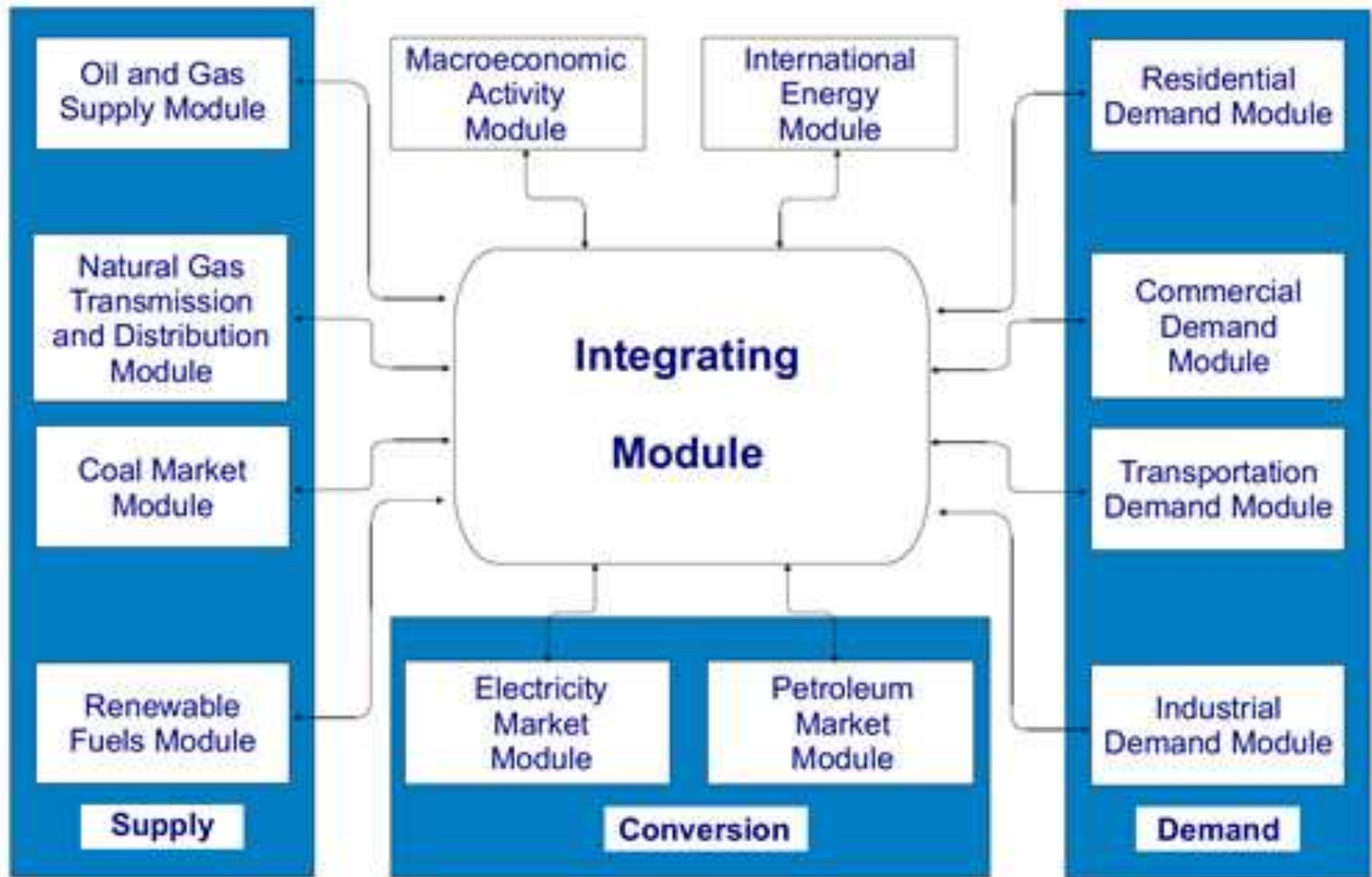
- planlama ihtiyacı, uygulanan ekonomipolitikten bağımsızdır: kaynak tahsisi ister merkezi planlama ister piyasa yöntemleriyle yapılsın, mutlaka planlama gerektirir: **planlama olmadan kaynak tahsisinde "etkinlik" sağlanamaz**
- bu gereksinime ABD'den örnek verebiliriz: ABD Enerji Bakanlığı kendi bünyesi dahilinde geliştirdiği **NEMS** planlama sistemi

U.S. Energy Information Administration

June 5, 2012

Figure 2. National Energy Modeling System

MAM Outputs	Inputs from NEMS	Exogenous Inputs
Gross domestic product Other economic activity measures, including housing starts, commercial floorspace growth, vehicle sales, population Price indices and deflators Production and employment for manufacturing Production and employment for nonmanufacturing Interest rates	Petroleum, natural gas, coal, and electricity prices Oil, natural gas, and coal production Electric and gas industry output Refinery output End-use energy consumption by fuel	Macroeconomic variables defining alternative economic growth cases

2. Türkiye'de durum

- ekonomi apında veya sekt6r bazında politika veya stratejilerimiz var mı?
- TC h6k6metinin sanayi veya enerjide bilimsel araştırmaya dayanan kayda değer bir politikası yok, kararlar b6y6k 6l6de piyasalara terkedilmiş
- bu durumda ne olur? 6rnek: yasa ile oluřturulan elektrik piyasasında olanlar ve olacaklar:

- günlük piyasada bir gün önceden her saat için üretim ve fiyat teklifleri toplanıyor; arz ve talep dengeleniyor; oluşan rekabetin fiyatları marjinal maliyete doğru indirmesi bekleniyor
- ancak bunun mümkün olması rekabetin oluşmasına bağlı
- oysa elektrik sektörünün "doğal tekel" özelliği var; üretim arttıkça birim maliyetler azalmaya devam eder

- orta dönemde büyük üreticiler küçükleri satın alır, sektör temerküze gider; rekabetçi koşullar oluşamaz (örnek UK)
- temerküz engellenirse bu defa birim maliyetler yükselir
- yüksek randımanlı santrallerin inşası için gereken sürelerde (5-10 yıl) güvenilir fiyat tahmini yapmak mümkün değildir; risk primi kabul edilemez ölçüde artar, özel sektör bu piyasa koşullarında gereken yatırımı yapmaz/yapamaz

- kurulu güç yetersiz kalır, arz güvenliği tehlikeye girer
- yumurta kapağına dayanınca rekabetçilik bir yana bırakılır, teşvik/lisans/fiyat garantisi gibi müdahaleler devreye girer
rantabliteden uzak yatırımların önü açılır
- Türkiye doğal gaza bağımlı hale gelir
- neticede sözde rekabetçi elektrik piyasası, büyük ihtimalle refah kaybına yol açar

- bunu önlemenin yolu politika-strateji-eylem planlaması sürecinin yerine getirilmesidir
- enerjinin kamusal mal özelliğini göz ardı edilse ve işler piyasaya terkedilse dahi gerekli regülasyonun tanzimi planlama olmadan yapılamaz
- örneğin ABD Enerji Bakanlığı **NEMS** sistemini bu nedenle geliştirdi

- bizdeki anlayış galiba şöyle bir şey:
"enerjide -- ve sanayide -- küresel jeostratejiyi büyük emperyal güçler tayin eder; ortaya çıkan irade piyasalar marifetiyle bizlere yansır; bizler buna uymak zorundayız; 'dünya ile entegre olmak' demek zaten budur "
- bu zihniyet siyasi bir tercih içeriyor; diyelim ki tartışmaya açıktır; kabul de edilebilir
- o takdirde dahi önünüzü görebilmeniz ancak analizle, planlamayla mümkündür

- kabul edilmesi mümkün olmayan, bize biçilen rollere hevesle soyunurken kafalarımızın aslında bomboş olmasıdır
- 1980 öncesinde durum böyle değildi; elektrik sektöründe hem bütünleşik planlama hem de proje bazında teknik planlama ve fizibilite çalışmaları TEK bünyesinde gerçekleştiriliyordu
- o birikim 1980 sonrasında darmadağın edildi; yani özel sektöre de aktarılmadı, aptalca yok edildi

- bugün Türkiye’de ciddi bir politika analizi veya planlama faaliyeti yok; mecbur kalındığında enerji planlaması namına yapılan, devrini doldurmuş bazı modellerin batılı uzmanlar gözetiminde çalıştırılmasından öteye gitmiyor
- bu çalışmaların sonuçları herhangi değişik bir icraata da yol açmıyor
- proje bazında dahi yapılmış bir tek fayda-maliyet analizi yok

- bu durum enerjiye mahsus değil; herhangi başka bir alanda da doğru dürüst yapılmış fayda-maliyet analizine raslamak mümkün değil
- (şöyle de sorabiliriz:hangi alanda bilgiye ve bilgi üretmeye dayanan rekabet üstünlüğümüz var)?
- politikasızlığın-plansızlığın elbette siyasi nedenleri var, bu anlaşılabilir
- ancak siyaset değişse dahi politika analizinin, planlamanın karşısında dikilen büyük güçlükler devam edecek

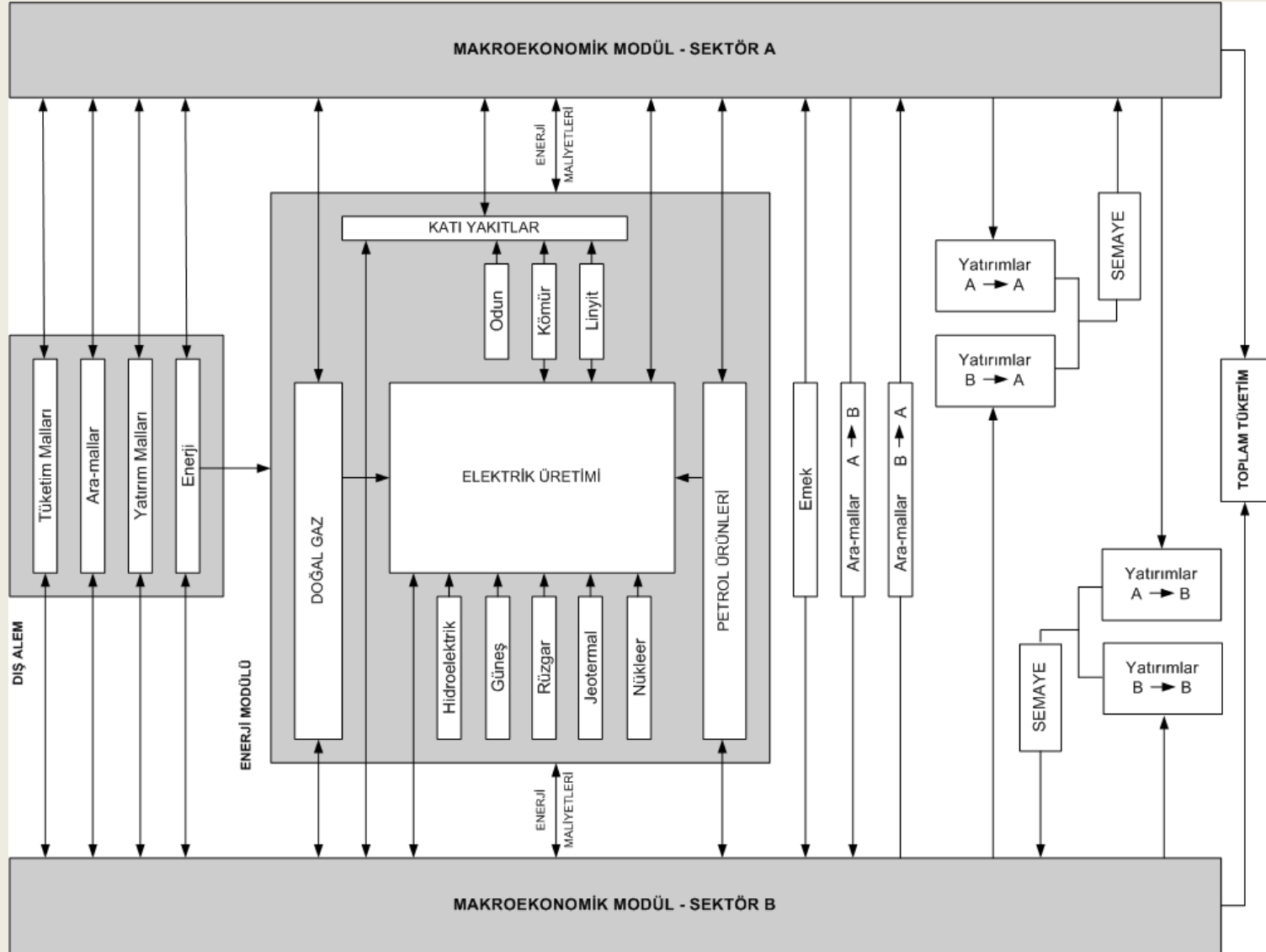
- üniversitelerde eğitim kalitesi bütünüyle yetersiz
- üniversitelerde oluşan «iç piyasalar» entellektüel kapasiteyi gerçekten önem taşıyan alanlardan uzaklaştırıp puan getiren önemsiz alanlara yönlendiriyor
- kompleksite üzerine çalışan bir tek araştırma merkezi yok
- üniversite dışında da yok

- enterdisipliner/transdisipliner yapılara sahip değiliz
- kısacası teknik kapasiteden yoksunuz, kompleks problemlerle baş edebilecek elemanımız yok (NEMS'in içinde ne olduğunu anlayabilecek beş kişi var mı?..)
- genç insanlar için, 21. yüzyılın kompleks problemleri üzerinde çalışmanın bir anlamı yok; getirisi götürüsünü karşılamıyor

örnek: TÜRKİYE İÇİN ÇOK SEKTÖRLÜ ENERJİ- EKONOMİ-ÇEVRE MODELİ (Bora KAT)

- planlama ufku: 2003-2030
- tarım, sanayi, enerji yoğun sanayi, ulaştırma ve hizmetlerden oluşan beş sektör
- beş değişkenli logaritmik fayda fonksiyonunun kısıtlar altında maksimizasyonu
- yaklaşık 15 000 değişken ve 20 000 denklem
- CONOPT algoritması ile ortalama 4-5 saatte bir çözüm hesaplanabiliyor

TÜRKİYE İÇİN ÇOK SEKTÖRLÜ ENERJİ-EKONOMİ-ÇEVRE MODELİ

3. öneriler

- merkezler
- enstitüler

(?)

- [Lawrence Berkeley National Laboratory](#)* at [Berkeley, California](#) (1931)
- [Los Alamos National Laboratory](#)* at [Los Alamos, New Mexico](#) (1943)
- [Oak Ridge National Laboratory](#)* at [Oak Ridge, Tennessee](#) (1943)
- [Argonne National Laboratory](#)* at [DuPage County, Illinois](#) (1946)
- [Ames Laboratory](#)* at [Ames, Iowa](#) (1947)
- [Brookhaven National Laboratory](#)* at [Upton, New York](#) (1947)
- [Sandia National Laboratories](#)* at [Albuquerque, New Mexico](#) and [Livermore, California](#) (1948)
- [Idaho National Laboratory](#)* between [Arco](#) and [Idaho Falls, Idaho](#) (2005)
- [Princeton Plasma Physics Laboratory](#)* at [Princeton, New Jersey](#) (1951)
- [Lawrence Livermore National Laboratory](#)* at [Livermore, California](#) (1952)
- [Savannah River National Laboratory](#)* at [Aiken, South Carolina](#) (1952)
- [SLAC National Accelerator Laboratory](#)* at [Menlo Park, California](#) (1962)
- [Pacific Northwest National Laboratory](#)* at [Richland, Washington](#) (1965)
- [Fermi National Accelerator Laboratory](#)* at [Batavia, Illinois](#) (1967)
- [National Renewable Energy Laboratory](#)* at [Golden, Colorado](#) (1977)
- [Thomas Jefferson National Accelerator Facility](#)* at [Newport News, Virginia](#) (1984)
- [National Energy Technology Laboratory](#)** at [Albany, Oregon](#); [Fairbanks, Alaska](#); [Morgantown, West Virginia](#); [Pittsburgh, Pennsylvania](#); and [Sugar Land, Texas](#) (1999)

- [The Bristol Centre for Complexity Sciences \(BCCS\)](#) at [University of Bristol](#)
- [International Research Center for Mathematics & Mechanics of Complex Systems \(M&MoCS\)](#) at [University of L'Aquila](#), Italy
- [Center for Nonlinear Phenomena and Complex Systems](#) at [Université libre de Bruxelles](#), Belgium
- [New England Complex Systems Institute](#)
- [Santa Fe Institute](#)
- [Northwestern Institute on Complex Systems \(NICO\)](#)
- [Center for the Study of Complex Systems and Cognition](#) at [École Normale Supérieure](#), France
- [Master's Programme in Complex Adaptive Systems](#) at [University of Gothenburg](#), Sweden
- [Max Planck Institute for the Physics of Complex Systems](#), Germany
- [Vermont Complex Systems Center](#)
- [Centro de Ciencias de la Complejidad](#), at [UNAM](#), Mexico
- [Complexity Complex at the University of Warwick](#), United Kingdom
- [Center for Interdisciplinary Research on Complex Systems](#) at [Northeastern University](#)
- [Center for Complex Networks Research](#) at [Northeastern University](#)
- [Center for Social Dynamics & Complexity \(CSDC\)](#) at [Arizona State University](#)
- [Center for Complex Networks and Systems Research](#) at [Indiana University](#)
- Southampton [Institute for Complex Systems Simulation](#)
- [Center for Complexity in Business](#) at the University of Maryland's Robert H. Smith School of Business
- [Center for the Study of Complex Systems at the University of Michigan](#)
- [Center for Complexity in Health](#) at [Kent State University](#)
- [Center for Complex Systems and Brain Sciences](#) at [Florida Atlantic University](#)
- [ARC Centre for Complex Systems](#), Australia
- Harvard-MIT [Observatory of Economic Complexity](#)
- [Center for Social Complexity](#) at [George Mason University](#)
- [York Centre for Complex Systems Analysis](#) at [University of York](#)
- [The Complexity Science Group](#) at [University of Calgary](#)
- [Plexus Institute for the study of Complex Change and Innovation](#)
- [The Center for Complex Systems Research, Univ. of Illinois at Urbana-Champaign](#)
- [The Institute of Global Dynamic Systems, Canberra, Australia](#)
- [CEiBA Complex Systems Research Center, Bogotá, Colombia](#)
- [Collective Dynamics of Complex Systems Research Group](#) at [Binghamton University](#), [State University of New York](#)
- [CASL Institute \(Complex and Adaptive Systems Laboratory\)](#) at [University College Dublin](#), Ireland
-